

AZ EGÉSZSÉG ORSZÁGA.¹⁾

„Az egészség az a számjegy, mely az élet nullája elé téve, annak értékét adja” — mondja Payot. Azt hiszem nem véték a kiváló író ellen, ha „az élet nullája” helyett az „élet tizedespontját”-t iktatom be ebbe a mondásába. Az egészség hiánya, fogyatékosága megtizedeli az élet értékét, de mindannyiszor a nullára — szerencsénkre — nem szállítja alá. Milyen hatalmas számjegy lehet az, amit az egészséges társadalom életének tizedespontja elé írhat! Tudunk-e magyar társadalom, mi is egy ilyen nagy kerek egész számjegyet írni életünk táblájára, mint talán más nemzetek, avagy csak törtszámokat? Ennek a nagy és nehéz számadásnak kísérelném meg, ha csupán csak elemi műveleteit is elvégezni. Ha ezzel bárhol is, akaratlanul fájdalmat keltenék, az így felébresztett sajgó érzés se másra, hanem csak az enyhülést adó gyógyítás és gyógyulásnak a keresésére adjon mindenki számára ösztönzést.

Mielőtt a keresett számokat összeírnánk és egybevetnénk, vegyük talán szemügyre azt, aminek az értékét ezek kifejezni próbálnak: az összehasonlítandó társadalmak életét. Két év előtti tanulmányutamnak nem a tervszerűleg összegyűjtött tanulmányi adalékaiból próbálnék ehhez vázlattöredékeket kiragadni, hiszen előbbieket nem a hygieniának, hanem specialis orvosi szakmámnak a legsajátosabb igényeit szolgálták. Amerikai, nyugateurópai utamon mindössze néhány városban s még hozzá a véletlen szeszélye folytán, elémtáruult pillanatnyi élményeimre támaszkodhatom csupán, amelyekkel megkívánható orvosi szakszerűséggel nem is leszek képesek foglalkozni. De rosszalásban, támadásban ne legyen ezért részem. Csak egy jusson tehetem és teszem, amit most teszek: mint a magyar társadalom egyik munkása. Nem a pán-amerikánista mindent vakon utánozni kész divat láza készített arra, hogy mondandóimat éppen Amerikával kezdem. Nem, — valami más: 1925. március 15-iki new-yorki emlékem. A 69. utcai templomban hallottam az ünnepi prédikációt ezen a napon, ami ehhez a bibliai textushoz fűződött:

„És amikor elközelgetett volna, a várost látván síra azon. Ezt mondván: . . . Mert eljő az idő ellened, melyben a te ellenséged te körülte palánkot építenek és körülvesznek tégedet és mindenfelől megszorítanak“.

Az Ó-Hazáért könyörgő lelkész — úgy éreztem — távoli magyar lelkek zsolozsmáját visszhangozta vissza. Vajjon felfogta-e valakinek a lelke itthon ezt a visszhangot? Vajjon gondolt-e valaki itthon március idusán a turáni rokonok ábrándképe után futók közül, hogy messzi a tengeren túl egy millió magyar testvére él szerteszórtan? Én csak azt tudom, hogy mikor ezek után New-York utcai forgatagába léptem, nem láttam a villámgyorsan rohanó vonatokat, az 58 emeletig is felszökөнő felhőkarcolókat, a gépkocsiktól feketélő

¹⁾ A „Szegedi Egyetem Barátai Egyesülete” hódmezővásárhelyi fiókjának 1927 febr. 12-iki ülésén tartott előadás nyomán.

utcákat, a dollárok után rohanó emberáradatot, — hanem a könnyek ködén át az ugart, a kopár sziket láttam a messzi Nagy-Alföldön, amely nem ölelkezhetik a Kárpátok koszorújával, láttam a vályogfalu dohos viskókban és pincelakásokban sinylődő tüdővészesekeket, a vérbajos szülők halvaszületett magzatait: a nemzet egy-egy csírmagvában elpusztult reményességét. Csak a nagy New-Yorkban is élő maroknyi magyar népet láttam, amely körül ellenségei palánkot építettek és amelyet mindenfelől megszorítottak! És mikor másnap a hazafelé tartó gőzös ledélzetén álltam s a tengerre ereszkedett ködfelhő a világfigyelem középpontjába állítódott nagy országot szemeim előtt elfedte, egyszerre lenyügöző súllyal torlódtak össze bennem a látottak, tapasztaltak. Úgy éreztem, hogy a befűtött, biztos irányt vett hatalmas gőzös, már csak utasaival is, mintha Amerikát jelképezné a népek nagy tengerében. Korlátokat állít, korlátokat szab, alkalmazkodást kíván a befogadottaktól, de kényelmes otthont ad számukra. És ugyanakkor a ködhomályban felröppent sirály egy távoli kis országra emlékeztetett, amelynek népében nem látom az élet tudományja emelte, vagy akár a prohibíció vaskorlátai közé való beilleszkedést sem, — nem látom az életrendben megnyilvánuló céltudatos alkalmazkodási készséget s amelyre talán csak nem fog elkövetkezni az egyre tartó ide-oda hányattatás, netán kivetettség sorsa a népek tengerözönében, mint a habok taraján dobálózó sirály-madár? Tépelődésemnek egy európai író rég olvasott kijelentésére való visszaemlékezés vetett véget: „Csodálatos, az emberek elismerik, hogy minden más dologban tanításra és útmutatásra van szükségük, tanulmányozzák is azokat bizonyos gondnal, csak éppen az életnek tudományát nem tanulják meg és nem is akarják megtanulni“ (Nicole). És egyszerre tudtam, egyszerre világossá vált előttem, hogy mit is kell nekem otthon az Amerikában látottakból minél többször, minél többek előtt elmondanom.

Az Észak-Amerikai Egyesült Államok-ról, vagy mondjuk csak röviden Amerikáról — se szeri, se száma már csak a napilapjainkban is megjelenő leírásoknak, beszámolóknak. Az ottani életmódról, életszokásokról — valljuk meg — fanyar mosolygással, ha éppen nem kárörvendezően ragadja ki igen sok itthoni ember a kiszínezett félszégeket, avagy azoknak látszókat. Ezek csodálatos makacssággal gyökeret vernek a magyar társadalom köztudatában. Pedig, ha az Amerikát járók a hatalmas Unio két megszervezőjének csak a következő szavaira figyelmeztetnének: „Educate the people!“ — és „With malice toward none, with charity for all, with firmness in the right, as God gives us to see the right“, . . . — eltűnne az ajkáról a fanyar mosoly. Az előbbi szavak: Washington utolsó üzenete halálos ágyáról az amerikai néphez, utóbbiak Lincoln gettysburgi, márványba vésett üzenetéből valók. Ilyen iránytűkkel indult meg fejlődési útján a nagy Unio. És úgy érzem — hogy mindazt, ami elismerésre méltó szépet eddig elért és el fog érni — ezekhez az iránytűkhöz való alkalmazkodásának fogja köszönhetni. Amerika valóban egy óriási méretű kísérlet mediumaként érthető meg

talán a legjobban. A conclusiókat még felette nehéz állandó eredmények formájában levonnunk, de sejtést, biztatást nagy eredmények elérésére, máris nyerhetünk.

Az amerikai nép nagyszerűen tud *összeadni* — (ne csak a dollárhegyekre, hanem az egyes emberek centjeiből és dollárjaiból összeadott kórházakra s legtöbb így létesült népjóléti intézményükre is gondoljunk). — Nagyon jól tud *kivonni* — (ne éppen egyedül az európai államok aranykészleteinek a haditartozások fejében való kibővítésére, hanem a rendszeres és órapontossággal végzett napi munkával kibányászott érc-értékekre is emlékezzünk). Kitünően tud *sokszorozni*, — (a néhány dollárjukkal multimilliomosokká vált kiváltságosokon kívül a testi egészség általános kultuszáról, a hygienikus gyárberendezések folytán a munkateljesítménynek megsokszorozásáról se feledkezzünk meg). — Igen jól érti az amerikai az *osztást* is (itt a Ford stb. gyár felvevő piacának az európai országokra való felosztásán kívül ha másra nem: a Rockefeller Foundation kamatainak szerte a világra, s így reánk is eső elosztására is gondoljunk!) — Az amerikai nép — elhiszi talán velem mindenki — elismerésre méltóan elsajátította a számadásnak négy alapműveletét. De nemcsak elsajátította; hanem a való életben gyakorolni is megtanulta! Rossz néven vehetjük, hogy az Uniónak 150 éves s még hozzá nem is eléggé homogenisálódott társadalmá először az alapműveleteket sajátította el s fenomenalisan egyelőre csak ezekkel tud bánni? Talán az lenne a helyes, ha ezeket alig, vagy felületesen ismerve és felületesen gyakorolva, mindjárt a felsőbb mathesisbe kezdett volna? A vén Európa gögös társadalmá ne felejtse el ezeket, ha pálcát akar törni az amerikai fölött, amiért a költészet, művészet imaginarius nagy számjegyeivel még csak akar s még nem tudott ilyen jól megbarátkozni.

A Szigetországba áthajózva nemcsak 150 éves múlttal, hanem más nemzetek dicsőségével felérő, nagy kulturális adatokkal is találkozunk. Egy angol pap mondotta volt nekem többek között, hogy az első előadás a később egyetemmé fejlődött Oxfordban már a X. században elhangzott. Az órapontosságú angolok hazájában járva-kelve, sokszor elfelejteni érzi az ember az idő fogalmát, mikor a nagy történelmi múltnak csodálatos, született érzéssel conservált emlékei között járkal. S ha az öreg Anglia nem is látszik már oly fűgének, bámulatos tanulságot tesz arról, hogy mint vérbeli sportnemet, magas korában mint vette magára a trainer irányító, nevelő szerepét. Erről egyszeri azonnali áttekintést nyújtott a Wembley-beli „Brittish Empire exhibition“. Ausztrália és különösen Kanada látszotak a nagy trainer legfogékonyabb és legtehetségesebb tanítványai lenni. A kanadai kormányzóság egyik tisztviselőjének lelkes szavai is ezt igazolták előttem: abban foglalta össze a kanadai társadalom legfőbb ambícióját, hogy ők a gyermekeknek a legjobb erkölcsi, szellemi és testi együttes nevelést kívánják adni.

De Anglia nemcsak ezekre a birodalmi kötelékébe tartozó álla-

mokra, hanem éppen Amerikára is éreztette már jelzett irányító, nevelő hatását. Így már csak abban is, hogy pl. London összes, tehát legrégibb kórházai is önkéntes adakozásokból tartatnak fenn; az amerikai társadalmi munkálkodás (social-work) egyik élő modelljét ismerhetjük meg ebben. És ilyen modelleket Anglia nemcsak egyre formál, de az ezeket létrehozó szellemet, még a kiüldözött s Amerikába vándorolt puritánoktól sem tudta — talán mint egyedüli útravalót — megvonni. Anglia hatását Amerikára egy parányinak látszó élményemben éreztem a legjobban. Mikor a bostoni Harvard-egyetem könyvtár-épületébe beléptem, orvosbarátom felhívta a figyelmemet egy márványtáblára. Egy ifjú emléket örökíti ez meg, aki a Titanic hajóval az Atlanti Ocean hullámsírijában lelte halálát. Édesanyja az ő emlékére építtette az egyetemi könyvtár épületét, amelynek egyik termében kegyeletes gyöngédséggel ugyanabban az elrendezésben állították föl az ifjú könyvtárát, mint ahogy azt ő használta volt. — *(Az amerikai, angliai egyetemek, klinikák kövei közé a szeretetet építette be a társadalom!)* — Ennek az élménynek már birtokában hallottam Londonban, hogy mikor azon a végzetes vasárnap éjszakáján mámoros dáridó után éjjeltájban a Titanic katasztrófája bekövetkezett, a fedélzetre gyűlt utasok összefogódzkodva mindvégig, míg a habok alá nem merültek, ezt az angol egyházi éneket énekelték: „Nearer my God to Thee . . .“

Én, aki magam is láthattam a világháborúban ennél sokkal kevésbé kritikus helyzetekben is a lelki bensőjükig pörére vetkőződött emberek addigelé fékentangott ösztönös állatiasságát — katastrophalis behatásokra — kirobbanni, — csak most értettem meg és éreztem át igazán az angol társadalom irányító, nevelő hatását az amerikaiakra.

*

Az európai kis nyugati államok közül Dániában tartózkodtam valamivel hosszabb ideig. Szinte hinni nem akartam, hogy ez a ma kis európai földön élő nép egykor, mint győztes ellenség, Anglia földjét tiporta. De erről a dánok között mit sem hall az ember, éppúgy, mint a világszíne előtt ismert nagy nemzeti tragédiáikról sem beszélnek, amelyekre ma már az erkölcsi kiengesztelődésnek békés, csöndes szelleme ömlik el. Ha a dolgos, hangyaszorgalmu nép társadalmáról csak egyetlenegy impressióm kapcsán kellene megemlékeznem, akkor az elesettek, elbukottak, a társadalmi közösségükből kivetettek számára létesített — széles e világon közegészségügyi szempontból mintapéldául állítható — kopenhágai börtönépületüket említeném. Ha a dán emberről magáról, életmódjáról csak egy dolgot kellene magyar viszonylatban említenem, azt választanám, hogy a gondos munkával készített finom vaját jó pénzért exportálja, míg saját maga akár margarinnal is beéri.

Párisról — a museumaiban annyi „idegen“ tollal ékeskedő büszke, hiú városról — sok véleményt ismerünk. Én csak egy ottan bizonyára lenézett, bizony nem a legutolsó divat szerint öltöz-

ködött amerikai orvos barátomnak a véleményére volnék kíváncsi, aki ott sem ivott még csak bort sem, mert ő a hazája törvényét külföldön is tiszteletben akarta tartani. Az ő véleményét szerettem volna hallani a francia társadalomról, miután partra szállva a kikötőváros kétségbeejtően piszkos putrijait és a kávéházakban lebzselő, a napi munkaidő alatt henyélő sok cicomázott, dologtalan embert látta! Őt, az ottan lenézettet, szerettem volna hallani, amikor hiába keresett még csak a középrangú párisi szállókban is külön fürdőszobával ellátott szobát, ami pl. New-York kisebb vendégfogadóiban is megszokott dolog. Megváltoztathatta-e a véleményét a hazájabeli alkoholtilalmi törvényről, ami az amerikai „salon“-ok bezárását és eltüntetését is maga után vonta, ha Páris alkoholgözömulatóhelyeiben járva a dözsoló népség nemibeteg-statisztikájáról is tudomást szerzett?

Németországról — amelyet a külföldi államok közül a magyar társadalom éppen különösen jól ismer — csak a fővárosának bámulatos újerőre kapását, regenerálódását engedtessek meg regisztrálnom. A munka és vallási gyakorlat fegyelme alatt is természetesen, szinte gyerekesen könnyednek látszó angol-szász emberrel szemben — a társas érintkezésben is megnyilatkozó porosz feszeség, a szigorú rendeletek vaskarmai folytán, újra fedni látszik azokat a tömegindulatokat is, amelyeknek kitöréseiről háborút közvetlenül követő időkben leget olvashattunk.

* * *

Szem elől magam sem téveszteném, hogy egyetlenegy város közösségén át valamely nemzet vezető társadalmi összességének életébe tökéletes betekintést nem szerezhethünk. De az is nyilvánvaló, hogy ha kettőjük között a kölcsönhatások tagadásba is vehetők, a kettő életéből a közös eredő: a társadalom lelke mégis előcsillanhat. A nyugati államok társadalmainak életéből megkísérelvén így egy-egy kifejező vonást feltüntetni, néhány számot írnék most az országnevek mellé. Ezek a számok a népbetegségek első legnagyobb repraesentánsára: a tuberculosusra vonatkoznak csupán.

A gümőkórhalandóság 100.000 lélekre számítva:

Évek:	Magyarország:	Franciaország:	Német-birodalom:	Hollandia:	Dánia:	Anglia és Wales:	U. S. A.:
1901—1905:	389 ²⁾	—	207 ²⁾	187 ²⁾	193 ²⁾	174 ²⁾	195 ⁴⁾
1911—1915:	328 ²⁾	380 ⁵⁾	149 ²⁾	145 ²⁾	130 ²⁾	157 ²⁾	—
1921:	—	—	—	—	—	—	95 ⁴⁾
1923:	310 ²⁾	—	135 ²⁾	—	95 ²⁾	—	90 ⁴⁾
1924:	320 ²⁾	—	—	100 ²⁾	—	—	—
1925:	240 ²⁾	—	—	—	—	—	—

²⁾ I. Laky D.: „Magyar Statiszt. Közl.” 62. sz. kötet.

³⁾ I. Scholtz K.: „Népegészségügy” 1927. 1—3. sz.

⁴⁾ I. Follmann I.: „Egészség” 1925. 1—2. füz. (a 195-ös szám csupán az 1900-ik évről szól.)

⁵⁾ I. Barát I.: „Egészség” 1926. 9—10. füz.

A nemi betegségek (helytelenül: titkos betegségek) és következményeiknek eloszlásáról, magyar statisztika nem is készült. Itt éppen olyan nehézségekbe ütköznék összehasonlítást tennünk, mint a népbetegségek több másikáról, mint pl. a rákról, avagy az alkohol kihatásáról, mely utóbbira Donáth szerint Magyarország évente 2205 milliárd koronát fecsérrel — ezen belül csupán pálinkára 722 milliárdot.

De a fenti számok — amikhez hozzátehetjük azt is, hogy Nagy-Magyarországon 1901—1915-ig 967.738 javarészt reményteljes, fiatal és a legmunkaképesebb korú egyén pusztult el gümőkórban — beszélnek, kiáltanak, — a nyakunkon, a magyar társadalmon ülő bajra rámutatnak s mindnyájunkat tetemre hívnak: a népbetegségekben elpusztult embertársaink kihült tetemei, sírhantjai elé!

Min múlik a népbetegségek elleni hathatós küzdelem? Tisztán a felvilágosító egészségügyi munkán? Tisztán az állam segítségén és az orvosok munkáján? Hiszen ha csak ezeken múlna, nekünk magyaroknak az előbbi táblázatban az első legjobbak között kellene lennünk. Mert például mi már az 1876. évi XIV. törvénycikkünkkel is dicsekedni tudtunk és sokszor dicsekedtünk is a múltban, mint a világ egyik legjobb közegészségügyi törvényével. A felvilágosító és egészségügyi nevelő munka úgy a kultusz-, mint a népjóléti kormány részéről — minden újságolvasó tudhatja — vállvetett erőfeszítéssel folyik. Elmarad talán a magyar állam anyagi segítsége? Hiszen nálunk minden egészségügyi intézményt úgy szólván állam és közhatóság tart fenn, fejleszt és gyarapít, dícséretes törekvéssel. Orvosainkon múlik talán a viszonyok jelenlegi állapota? Orvosaink általános színvonala — és ezt büszkén mondhatom — fölülmúlja Amerika orvosainak átlagát, pedig Amerika a népbetegségek elhárítása terén vezető helyen áll.

Ügylátszik, sajnós, hogy a baj gyökere bennünk magunkban, a magyar társadalomban keresendő. És ha eddig nem szólalt meg belőlem az orvos, csak az ember, — ítéljen el bárki is érte — emberbaráti érzésem is parancsolja, hogy ennek a lesújtó, megrázó, a népek közösségében bennünket megszégyenítő, szomorú ténynek a megállapításakor, mintegy a beteget, a betegsége kétségbeejtő állapotának tudatára ébresztett beteg társadalmat vigasz és bátorítás nélkül magam se hagyjam. Ha bármily fájdalmasan is, de beismerjük, hogy a baj bennünk, a magyar társadalomban rejlik, a belső baj ellen külsőleg szedendő orvossággal nem sokra mennénk. Nem, mert az csak a külsőségeket gyógyítaná, pedig a magyar társadalommal vonatkozásban nemhogy istápolni kellene a külsőségeket, hanem inkább a külsőségi-izony hatásos csíráit kellene minél jobban, minél fogékonyabban beoltani. Az igazi belső orvosság, — már csak az általunk ismert história szerint is, — évezredek óta nemesítő maggyanánt hull az emberiségre, mint ami nemesebb, boldogabb, tisztább, szebb életet fakasztani hivatott. Egyik kiváló orvostörténész professzorunk úgy jellemezte például Mózeset, mint minden idők legnagyobb higienikusát. De mi lesz az ő legjobb közegészségügyi törvényéből

is, ha azt nem tartják be, avagy ha felületesen, helytelenül alkalmazza azt annak végrehajtója? A Korán a mohamedánusoknak mennyi életszabályt is ír elő! De mi lesz a Korán alkoholtilalmából, ha úgy váltja be a mohamedánus, mint én a háború alatt az egyik ottoman hadtest beteg-üdülőtelepének török hadnagy-parancsnokát — békében néptanítót — láthattam, ki mindennap holtrészegre itta le magát! Mi volt az a nemesítő mag, ami az angolszász, holland, német és a népek mindannyijára hullott? *A Megváltónak a tanítása*, aki nem azért jött, hogy Mózes és az emberiség prófétáinak törvényeit eltörölje, hanem hogy azokat betöltse és betölteni megtanítsa.

Krisztus a világmindenséget összetartó, a napbolygók járásán át a földi ember parányi énjét is fenntartó örök törvényt láttatta meg, ismertette meg az emberekkel: a Szeretet-et. Meglátatta, megtanította az önnön életével, saját példaadásával, igazolván, hogy ez nem meddő passivitás, hanem, mint mindeneket összetartó erő, maga a szeretet is: munka. Megmutatta a magvető példázatban, hogy ez a mindenkibe ugyanazon módon elhintett mag, mint és hogyan teremhet semmit, avagy harmincszor, avagy százszor annyit, aszerint, amint más és más talajba esik. Sivár, kösziklás talaj lenne-e a magyar társadalom lelke az angol, hollandiaihoz képest? Nem, a magyar társadalom bírja, birtokolja a maga becses „talentum“-át, de legtöbbször, mint az a bibliai szolga, elássa, — ha nem is a földbe, de mint éppen a kiszgazda társadalom: a láda-fiába. A szeretetet, ami maga is munka, nem az egyszer s másszor túlzásig feszített, hanem a következetes, céltudatos mindennapi munka gyakorlása tarthatja csak állandóan ébren. Más szóval: ha a magyar társadalomból az a hangyaszorgalmú, testi igényeit ésszerűen, de nem fecsérő pazarlással kielégíteni törekvő nép válik, mint a dán, hollandus, angolszász nép, ha a maga talentumaival jól fog sáfárkodni, akkor fogja meghozni benne a beléje is hullott istenadta mag a százszor annyi termését. És mi lesz ennek az élő, a munka gyakorlásával együtt folytonos lánggal égő szeretetnek kihatása? Akkor sok közegészségügyi törvény, felvilágosító előadás nem válik a pusztában kiáltó szóvá. Akkor nem kell mondanunk, magyaroznunk, hogy ahelyett hogy nagy pompával temetjük el a betegségnek áldozatul esett hozzánk-tartozókat s ahelyett, hogy drága hideg kőből állítunk emléket nekik: szebb és maradandóbb emléket állítunk, ha nevükre ágyalapítványt vagy kórházi adományt téve a szenvedő embertársainkon segítünk. Akkor nem kell mondanunk, hogy a születés, a mennyegző, örömnepén ne a bódító és mámorító pálinka, bor, pezsgőre fecsérreljük a pénzt, hanem inkább egy munkásotthon létesítési alapjához csatoljuk, hol a szesz és különösen a pálinka okozta bajok elkerülésére oktadjuk ki embertársainkat. Ha az élő munkásszeretet fog lakozni a magyar társadalom legszélesebb rétegeiben is, akkor lesz-e szíve, lelke bárkinek is orvosi felmentés nélkül a tudott s még hozzá ki nem gyógyított vérbajával, egyéb fertőzésével menni bele a házasságba, a gyermekek vagy a házastársak egészségének kölcsönös, szinte céltudatos lerombolására? Lesz-e szíve, lelke az ilyen magyar

társadalomnak fenntartani, sőt istápolni a perditákat, a társadalomnak ezt a szégyenletes, sajnálatos páriáját? Ha valóban átveszi a dolgos magyar társadalom például csak a kis Dánia lakosságának a példáját, ha mi is a legjobb terményeinknek, a legjobb állatszaporulatunknak csinálunk a külföldön is piacot s nem lesz még a szegény magyar ember vágyainak is netovábbja a saját konyhájára való disznóhizlalás, aminél fecsérlőbb, pazárlóbb háztartásbeli szokásmódot sehol a világon nem láttam, — ha megelégszik a magyar dolgozó ember az angolszász dolgozó ember élet-szükségletével, — ha az ünnepi, véget nem érő traktamentumokról leszokunk —: akkor a magyar társadalomnak is fog telni rákkórházra és egyéb népbetegségek elleni védekezést szolgáló intézményekre . . .

*

Megneveztem a fájó és fájdalmat keltő bajt, megneveztem a sok megalkuvással és erős akarással kivihető therapiát, — mint orvosnak meg kellene mondanom a prognosist is.

Sokan engem álomképek után futó ábrándozónak, vagy — legjobb esetben — elvont idealistának fognak tartani, mert azt fogják mondani, hogy én Plátó eszményi államát, társadalmát szeretném a magyar földre varázsolni. De én őket pessimistáknak, kicsinyhitűeknek nevezem. Én látom, ha még nem is mindenütt, az új életet adó nap derengésének fénysávjait. Én már hallottam itthon olyan profánnak hitt helyekről megszólalni a szeretet egyedüli boldogító, magasztos énekét, amire még példa sohasem volt. Én tudom magam is, hogy a magyar gyereket nevelő anyákban él s az azokat iskoláztató szellemi munkások pedagógiájában vezéreszmévé nőtt a szeretet. Én hiszem, hogy felnöttek nemcsak divatlázból figyelnek fel lelkük igazában mind többen és többen a biblia tanításaira. Az én prognosissom, az én hitem az, hogy nem hiába imádkoztunk és imádkozunk: „Jöjjön el a Te országod . . .“

Dr. Balogh Ernő.